

Begrijpend lezen bij 15-jarige leerlingen: is er een verband met leerling-, leraar- en/ of schoolgerelateerde factoren?

1. Inleiding

Het voorbije jaar kon je er niet omheen in de media: het niveau van begrijpend lezen van onze Vlaamse leerlingen is dramatisch gedaald. Vele redenen voor deze achteruitgang passeerden de revue. Hieronder een korte samenvatting uit *De Standaard* (2017):

“Waarom de leesvaardigheid begrijpend lezen zo sterk is afgenomen bij Vlaamse kinderen? Volgens Danny Jonckheere is de voornaamste oorzaak dat de leraren zelf achteruitgaan. Sander Van Acker vindt dat ons onderwijs in de 20ste eeuw is blijven hangen: we moeten de nieuwe technologie benutten. Jan T’Sas gelooft sterk in een strategie die Nederland gebruikt”.

In deze discussie gaat het niet enkel over het basisonderwijs – denk maar aan de vele artikels over de PIRLS-studie – maar ook het secundair onderwijs komt ter sprake. Uit het internationaal vergelijkend PISA-onderzoek van 2015 blijkt immers dat 17,1% van de Vlaamse 15-jarige leerlingen niet over de noodzakelijke vaardigheden rond begrijpend lezen beschikt. Tussen 2009 en 2015 was er zelfs een significante stijging van 13,4% naar 17,1% (Universiteit Gent 2015).

Deze confronterende onderzoeksresultaten doen ons meer dan ooit realiseren dat er problemen zijn en dat leesvaardigheid in ons onderwijs blijvend aandacht behoeft. Daarbij weliswaar rekening houdend met de uitdagingen waar leraren en scholen vandaag voor staan en in de praktijk dagelijks mee kampen. Denken we bijvoorbeeld aan de toenemende diversiteit tussen leerlingen op het vlak van sociale en/of economische achtergrond, thuistaal, leerproblemen, enz. We weten dan ook dat er in scholen al veel aandacht uitgaat naar taal, taalbevordering en leesvaardigheid. En niet enkel tijdens de lessen Nederlands, maar ook in andere leergebieden en vakken, waarbij het interpreteren en studeren van tekstuele informatie vaak centraal staan.

Deze vaststellingen vormen de aanleiding voor een wetenschappelijke studie die kadert binnen mijn doctoraatsonderzoek. Deze studie gaat in op de leerling-, leraar-, en

schoolgerelateerde factoren die mogelijk verband houden met begrijpend lezen. Andere onderzoeken peilden hier al naar bij leerlingen uit de lagere school of deden dit slechts voor één of enkele van deze factoren. Met deze studie kijken we naar leerlingen in het derde jaar secundair onderwijs en nemen we een veelheid aan factoren samen in rekening. 2495 leerlingen uit 196 klassen en 29 scholen toonden interesse in dit onderwerp en namen deel aan de studie.

2. Leerling-, leraar-, en schoolgerelateerde factoren en hun verband met begrijpend lezen

Het leesbegrip van leerlingen wordt natuurlijk niet enkel beïnvloed door factoren op school of in de klas. Ook hun thuissituatie heeft hier bijvoorbeeld een invloed op. Hieronder volgen enkele van de voornaamste factoren op leerling-, leraar- en schoolniveau die hiermee kunnen samenhangen.

2.1 De leerling

Lezen is iets wat leerlingen (hopelijk) niet enkel op school doen. Leerlingen lezen thuis een (e-)boek, een strip of een krant. Is het zo dat hoe meer ze thuis lezen, hoe beter? Daarnaast is er de leesmotivatie en het leesengagement van de leerlingen. Waarom lezen ze? Zijn ze gefocust tijdens het lezen? Zeker leesmotivatie krijgt in vele projecten op school aandacht. Verder zijn er nog de leesstrategieën die leerlingen gebruiken: ‘samenvatten’, ‘voorspellingen maken’, ‘de titels en prenten bekijken’, ‘doelen vooropstellen bij het lezen’, ‘zichzelf vragen stellen’, enz. Presteren leerlingen beter als ze meer strategieën gebruiken? Zijn alle strategieën even relevant? Ten slotte zijn er de achtergrondkenmerken van de leerlingen: hun geslacht, de thuissituatie, enz. Uit vele onderzoeken blijkt bijvoorbeeld dat meisjes beter presteren dan jongens.

Enkele weetjes uit dit onderzoek:

- 52,5 % van de leerlingen geeft aan dat ze gewoon niet goed zijn in het begrijpen van teksten.
- 11,4 % van de leerlingen geeft aan dat ze lezen in hun vrije tijd omdat ze lezen plezierig vinden.

2.2 De leraar

Uit veel internationaal onderzoek blijkt dat de leraar een cruciale rol heeft in het bevorderen van het leesbegrip van leerlingen: “*teachers matter, especially for complex cognitive tasks like reading for understanding*” (Duke et al. 2011: 51). Kenmerken die hier-

bij aan bod komen, staan voornamelijk in verband met de instructie van de leraar. Er zijn algemene instructiekenmerken, zoals de manier van vragen stellen aan de leerlingen en het creëren van een aangename leeromgeving (Creemers & Kyriakides 2012). Voor begrijpend lezen zijn natuurlijk ook de eerder genoemde leesstrategieën van belang. Welke komen aan bod in de klas? Hoe vaak komen ze aan bod? Voelen de leraren zich competent om hierover les te geven? En net zoals bij de leerlingen zijn er achtergrondkenmerken zoals de leeftijd, het geslacht en de onderwijservaring van de leraar.

Een weetje uit dit onderzoek:

- De strategie die het vaakst aan bod komt in de lessen Nederlands is verbanden leggen tussen verschillende ideeën in de tekst. Memoriseren komt het minst vaak aan bod.

2.3 De school

Ten slotte zijn er enkele kenmerken op het niveau van de school. Sommige scholen zullen begrijpend lezen hoger in het vaandel dragen dan andere en dat dan ook uitdrukken in hun beleid en/of visie. Voorbeelden zijn leesuurtjes of projecten, in samenwerking met de bibliotheek. Daarnaast is er de samenwerking tussen de leraren onderling als belangrijk onderdeel van de schoolcultuur. En opnieuw, de achtergrondkenmerken van de school zoals de schoolgrootte en de buurt.

Een weetje uit dit onderzoek:

- 33,2 % van de leraren geeft aan dat ze op hun school een leerlijn hebben, over verschillende leerjaren heen, waarin het bevorderen van leesbegrip uitdrukkelijk is opgenomen.

3. Doel van dit onderzoek

Het doel van deze studie is om een zo breed mogelijk beeld te verkrijgen van de factoren die samenhangen met het leesbegrip van leerlingen uit het derde jaar secundair onderwijs. We gaan hierbij in op de factoren die hierboven vermeld staan. Voor meer gedetailleerde informatie over hoe het onderzoek te werk ging, kunt u terecht op: <https://onderzoeksprojectbegrijpendlezen.weebly.com/>.

4. Tijdens de sessie

Tijdens deze sessie zullen de voornaamste resultaten kort worden voorgesteld. Hierbij

10. Taalvaardigheid secundair onderwijs/voortgezet onderwijs

gaan we zowel beschrijvend in op de leesprestaties, leesmotivatie, leesstrategieën, enz. én gaan we na welke van deze factoren samenhangen met de leesprestaties van de leerlingen. Er zal voldoende ruimte voorzien worden voor de praktijkgerichte en onderzoeksmatige mogelijkheden die deze resultaten bieden, zowel vanuit mijn input als die van het publiek.

Referenties

- Creemers, B.P.M. & L. Kyriakides (2012). *Improving Quality in Education. Dynamic Approaches to School Improvement*. New York: Routledge.
- Duke, N.D., P.D. Pearson, S.L. Strachan & A.K. Billman (2011). 'Essential elements of fostering and teaching reading comprehension'. In: S.J. Samuels & A.E. Farstrup. *What research has to say about reading instruction (4th ed.)*. Newark: DE, z.p.
- Redactie (2017). "Begrijp wat je leest". In: *De Standaard* (12 december 2017). Online raadpleegbaar op: http://www.standaard.be/cnt/dmf20171211_03238021.
- Universiteit Gent (2016). *Wetenschappelijke geletterdheid bij 15-jarigen. Vlaams rapport PISA 2015*. Gent: Vakgroep Onderwijskunde. Online raadpleegbaar op: [http://www.pisa.ugent.be/uploads/assets/140/1485507054477-Vlaams%20rapport%202015\(2\).pdf](http://www.pisa.ugent.be/uploads/assets/140/1485507054477-Vlaams%20rapport%202015(2).pdf).